

**-Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка**

НН інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія роботи з сім'єю

галузь знань **05 Соціальні та поведінкові науки**
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність **053 Психологія**
(шифр і назва)

освітня-програма **Психологія другого (магістерського) рівня вищої
освіти**
(назва)

Мова навчання **українська**

Код навчальної дисципліни: **ОК 1.10**

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри психології

Протокол №1 від 27 серпня 2020 року

СУМИ-2020

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Психологія роботи з сім'єю
Викладач (-і)	Єрмакова Наталія Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Профайлвикладача (-ів)	https://psy.sspu.edu.ua/index.php/kafedra/sklad-kafedri/38-ermakova
Контактний тел.	0663891182
E-mail:	ergna@ukr.net
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=3317
Консультації	Щосереди о 13.00 у ауд.319 А корп.4 СумДПУ імені А.С. Макаренка; За потреби – Zoom, Viber

Анотація до дисципліни

Дисципліна «Психологія роботи з сім'єю» є обов'язковою навчальною дисципліною для освітньої програми 053 Психологія другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціалізацією Консультативна психологія. Дана дисципліна вивчає: сутність шлюбу і сім'ї, функції сім'ї, особливості сучасної сім'ї, її структуру і динаміку; сімейні відносини, психологічний клімат в родині, психологію інтимних відносин, причини та профілактику подружніх конфліктів; виховання дитини в сім'ї, батьківські установки і стилі виховання, виховання дітей в різних типах сімей, вплив порушень сімейних відносин на психічний розвиток дітей.

Навчальна спрямованість курсу - формування у студентів базових уявлень про психологічне консультування сім'ї, знань щодо основних процесів, що відбуваються в сім'ї, методів роботи з сімейними проблемами.

Практична спрямованість курсу полягає в формуванні у студентів базових установок щодо організації і проведення консультативної роботи з сімейних проблем, вміння аналізувати сутність явищ і проблем, пов'язаних з сім'єю, спираючись на досягнення сучасної сімейної терапії та психології сім'ї.

Показником оволодіння даними курсом буде вміння студентів аналізувати ситуацію необхідності надання консультативної допомоги з сімейних проблем з наукових позицій, здатність вирішувати практичну задачу, пов'язану з консультуванням, в опорі на основні принципи та алгоритми, що існують в сучасному психологічному знанні щодо психології сім'ї.

Мета і завдання дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Психологія роботи з сім'єю» є ознайомлення магістрантів з основними положеннями психології роботи з сім'єю як галузі психологічної науки, формування умінь та навичок інформаційно-аналітичної діяльності в галузі психології роботи з сім'єю, ознайомлення з технологіями практичної психологічної роботи щодо розв'язання проблем партнерських та батьківсько-дитячих сімейних стосунків, розвиток професійного мислення та сприяння професійному зростанню.

Основні **завдання** вивчення дисципліни:

- формування системного світогляду;
- формування професійного уявлення про психологію роботи з сім'єю;
- розвиток гуманної особистості з ґрунтовними міждисциплінарними знаннями;
- ознайомлення зі способами і технологіями, що використовуються при взаємодії з сім'єю для здійснення впливу у сферах індивідуально-психологічного консультування, сімейного консультування, короткотривалого кризового консультування, групової психотерапії та психокорекції;
- розвиток мотивації магістрантів до подальшого самостійного ознайомлення з широкими теоретичними та практичними здобутками у сфері психології роботи з сім'єю.

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни у студентів буде сформовано комплекс компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології роботи з сім'єю, що передбачає здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- **ЗК1.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- **ЗК4.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- **ЗК5.** Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- **ЗК9.** Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- **Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:**
- **СК4.** Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- **СК9.** Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- **СК11.** Здатність реалізовувати основні принципи та напрями психологічного консультування, стратегії та методи психотерапевтичного впливу у сферах індивідуально-психологічного консультування, сімейного консультування, короткотривалого кризового консультування, групової психотерапії та психокорекції.

Формат дисципліни.**Обсяг дисципліни**

Вид занять	Загальна кількість годин
лекції	20
практичні заняття/ семінарські /лабораторні/індивідуальні	18
консультації	2
самостійна робота	110

Ознаки дисципліни

Рік викладання	Курс навчання	Семестр	Кількість кредитів/годин	Кількість змістовних модулів	Форма контролю	Обов'язок а/вибіркова
1	1	1	5/150	2	екзамен	Обов'язкова

Освітньо-професійною програмою **Психологія** визначені наступні загальні програмні результати навчання (ПРН), для формування яких використовується навчальна дисципліна «Психологія роботи з сім'єю»:

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПР13. Вміти здійснювати завершений цикл надання консультативної допомоги, глибоко опанувавши методами та технологіями психологічного консультування.

Роль навчальної дисципліни «Психологія роботи з сім'єю» у досягненні програмних результатів

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН 1. Розуміти результати досліджень та сучасні уявлення про основні проблеми психології роботи з сім'єю.

РН 2. Вільно володіти професійним мовленням, враховувати етичні норми у спілкуванні, статусно-рольові, етнічні та інші мультикультурні характеристики співбесідника.

РН 3. Аналізувати психологічні характеристики людей, прогнозувати особистісні зміни на основі психологічної взаємодії.

РН 4. Використовувати методи діагностики у процесі оцінювання сімейних проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів при організації роботи з сім'єю та психологічному супроводі сімей.

РН 5. Теоретично аргументувати шляхи подолання сімейних проблем та криз, складних сімейних життєвих обставин клієнтів, обирати ефективні методи їх вирішення (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, передбачати наслідки психологічного втручання, розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях.

РН 6. Пристосовуватися до зміни умов та характеру професійної діяльності, адекватно оцінювати власні можливості в роботі з сім'єю, за необхідності звертатися до суміжних спеціалістів та за супервізією власної діяльності.

Тематичний план вивчення дисципліни.

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. робота
РОЗДІЛ 1. Основні теоретичні положення психологічної роботи з сім'єю.												
Тема 1.1. Сім'я як об'єкт психологічного вивчення.	14	2	2	-	-	10	14	-	-	-	-	14
Тема 1.2. Технології сімейного виховання.	16	2	2	-	-	12	15	-	-	-	-	15
Тема 1.3. Порушення структури і функціонування сімейної системи.	16	2	2	-	-	12	17	-	-	-	-	17
Тема 1.4. Робота з дисфункціональними сім'ями.	16	2	2	-	-	12	17	2	-	-	-	15
Тема 1.5. Типові психологічні проблеми сімейного життя.	16	4	2	-	-	10	15	-	2	-	-	13
Розділ 2. Особливості діагностичної, консультативної та психокорекційної роботи психолога з сім'єю (методи, методики, техніки).												

Тема 2.1. Сімейні конфлікти.	18	2	2	-	-	14	19	-	-	-	-	19
Тема 2.2. Психосексуальні порушення в сімейному житті.	16	2	2	-	-	12	15	-	-	-	-	15
Тема 2.3. Процес і методи соціально- психологічних досліджень сімейно-шлюбних стосунків.	18	2	2	-	-	14	17	-	-	-	-	17
Тема 2.4. Сімейне психологічне консультування і сімейна психотерапія.	20	2	2	-	2	14	21	2	2	-	2	15
Всього	150	20	18	-	2	110	150	4	4	-	2	140

Політика дисципліни

Політику навчальної дисципліни в цілому визначає загальний підхід до організації навчального процесу, як сумісної діяльності викладача і студентів, яка передбачає їх обоюсторонню залученість до процесу, при наявності, однак специфічних зон функціональної відповідальності. Конкретні положення політики навчальної дисципліни необхідно представити у вигляді ланцюжка концептуально взаємопов'язаних позицій в сферах:

- Ø Дисциплінованості. Всі учасники навчального процесу своєчасно відвідують аудиторні заняття і працюють над дистанційними заняттями і завданнями. Відвідування студентами аудиторних практичних занять є обов'язковим.
- Ø Пропусків занять і недотримання термінів звітності та контролю. У разі, якщо дані факти були викликані поважними причинами (підтвердженими документально), то студенти мають право виконати передбачені завдання і необхідні роботи в інші, узгоджені з викладачем терміни. Особливий випадок представляють практичні роботи, на яких проводились групові форми навчальної роботи (рольові ігри, елементи тренінгу, групове оцінювання і так далі). У таких ситуаціях викладач за погодженням із студентом визначає інше завдання, рівнозначне за обсягом та складністю пропущеного заняття. У разі відсутності поважних причин пропусків занять і недотримання термінів звітності та контролю студент має право «відпрацювати» пропущене, але оцінка при цьому зменшується наполовину, а заняття, які вимагали групових форм навчальної діяльності не «відпрацьовуються» зовсім.

- Ø «Доопрацювання» виконаних завдань і «поліпшення результатів». Можливі в процесі виконання завдання в разі звернення у будь-який спосіб до викладача за консультацією з наданим чернетки. Якщо робота вже здана, її «доопрацювання» та «поліпшення» не допускається.
- Ø Використання на заняттях телефону або планшета. На практичних заняттях при виконанні творчих завдань, для отримання довідкової інформації, для мовного перекладу використання пристроїв мобільного зв'язку можливо, а іноді і бажано. На лекціях і при всіх формах поточного та підсумкового контролю використання будь-яких засобів мобільного зв'язку категорично заборонено.
 - Ø Академічній доброчесності. Неухильне дотримання усіма учасниками навчального процесу норм Кодексу академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (https://sspu.edu.ua/images/2019/manual/kodeks_akademichnoyi_dobrochesnost_i_6c82c.pdf)

Академічна доброчесність

Взаємні зобов'язання учасників навчального процесу щодо академічної доброчесності полягають у наступному:

Студенти зобов'язані забезпечити повністю самостійне виконання всіх завдань і робіт і відмовитися від будь-яких дій, які можуть вплинути на об'єктивне оцінювання інших студентів.

Викладач зобов'язується забезпечувати повноту і справедливість усіх форм контролю, об'єктивність і неупередженість оцінювання. У разі встановлення факту плагиату студент отримує мінімальний бал. Якщо має місце надання однакових робіт декількома студентами всі вони отримують мінімальний бал незалежно від «першоджерела»

Система оцінювання та вимоги

Дисципліна передбачає навчання через використання таких **методів**: лекції-візуалізації; проблемні лекції; міні-лекції; метод проектів; брейнстормінг; case-study.

Лекції, метод проектів, самостійна робота актуалізують знання щодо базових понять та положень курсу, що є основою для ідентифікації потреб, специфічних особливостей та ресурсів представників дисфункційних сімей в різних сферах життєдіяльності (РН 1), а також визначення найбільш ефективних форм та методів психологічного впливу залежно від специфіки завдань та клієнтів (РН 5). Підготовка до практичних занять, самостійна робота, метод проектів сприяють: активізації пізнавальної діяльності здобувачів за рахунок оволодіння студентами методами та методиками психодіагностичної роботи з сім'єю; пошуку ефективних методів і способів діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів (РН 4); оволодінню студентами широким спектром технологій в різних напрямках сімейного психологічного консультування і психотерапії (РН 5); оволодінню професійним мовленням,

врахуванню етичних норм у спілкуванні, усвідомленню статусно-рольових, етнічних та інших мультикультурних характеристик співбесідника (РН 2). Методи брейнстормінгу та case-study, доповнені завданнями самостійної роботи, дозволяють вивчати психологічні характеристики людей, прогнозувати особистісні зміни на основі психологічної взаємодії (РН 3), аналізувати випадки та наслідки психологічного впливу у нормально функціонуючих та дисфункційних сім'ях у професійній діяльності психологів, розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях, сформулювати екологічність використання методів та технологій ефективного психологічного втручання, дотримуючись етичних принципів професійної діяльності психолога (РН 5), пристосовуватися до зміни умов та характеру професійної діяльності, адекватно оцінювати рівень комунікативної культури та власні можливості в роботі з сім'єю, за необхідності звертатися до суміжних спеціалістів та за супервізією власної діяльності (РН 6).

Методи поточного нормативного оцінювання:

Контроль навчальної роботи студента здійснюються за модульно-рейтинговою системою: систематичність та активність роботи студента на практичних заняттях, тестування, виконання завдань самостійної роботи, обговорення та взаємооцінювання студентами виконаних індивідуальних завдань, виконання підсумкового індивідуально-дослідницького завдання, виконання індивідуальних практичних завдань в ході семестру (розробка та виконання навчальних проектів або презентацій).

Методи підсумкового сумативного оцінювання:

Оцінювання протягом семестру проводиться у формі письмових опитувань (тестувань); перевірки індивідуально-дослідницького завдання та оцінки результатів усної та письмової роботи студента на практичних заняттях; оцінки виконання індивідуальних практичних завдань. Всі роботи повинні бути виконані самостійно. Індивідуальні завдання, схожі між собою, відхиляються.

Оцінка студента формується таким чином:

1. Систематичність та активність роботи на заняттях – 30 балів;
2. Виконання практичних завдань – 27 балів;
3. Виконання індивідуальних самостійних завдань в ході семестру (розроблення та виконання навчальних проектів або презентацій) – 18 балів;
4. Екзаменаційний тест – 25 балів.

Форма підсумкового контролю – екзамен.

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна:

1. Алёшина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование: практическое пособие. / Ю. Е. Алёшина. – М.: Класс, 2005. – 208 с.
2. Андреева Т. В. Семейная психология: учеб. пособие. / Т.В. Андреева. – СПб.: Речь, 2005. – 436с.
3. Берн Э. Секс в человеческой любви: Игры, в которые играют люди в постели.– М.: ООО «Издательство «Э», 2017. – 290 с.
4. Варга А. Л. Системная психотерапия. Краткий лекционный курс./ А. Л. Варга. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
5. Доморацкий В. А. Медицинская сексология и психотерапия сексуальных расстройств./ В. А. Доморацкий. – М.: Академический проект, 2009. – 280 с.
6. Карabanова О. А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: учеб. пособие /О. А. Карabanова. – М.: Гардарики, 2006. – 320 с.
7. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога сім'ї. Навч. Посібник. / З. Г. Кісарчук. –К.: Главник, 2006. – 128с.
8. Ключева Н. В. Психолог и семья: диагностика, консультации, тренинг./ Н. В. Ключева. – Ярославль: Академия развития, 2001 – 160с.
9. Психологія сім'ї / Поліщук В. М., Ільїна Н. М., Поліщук С. А. та ін.; За заг. ред. В.М. Поліщука. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. – 239 с.
10. Психологія сім'ї / Помиткіна Л. В., Злагодох В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. – К.: Вид-во Нац. авіац.ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
11. Психологія сім'ї: навч. посібник / За заг. Ред. В. М. Поліщука.– Суми: Університетська книга, 2009.– 282с.
12. Румянцева Т. В. Психологическое консультирование: диагностика отношений в паре: Учеб. пособие. / Т. В. Румянцева. – СПб.: Речь, 2006. – 176 с.
13. Шнейдер Л. Б. Семейная психология: учеб. пособие для вузов. – 2-е изд-е. / Л. Б.Шнейдер. –М.: Академический проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.
14. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. В. Психология и психотерапия семьи. – 3-е изд-е. /Э. Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкис. – СПб.: Питер, 2002. – 656 с.

Додаткова:

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій. / О. І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2001.– 96с.
2. Браун Дж., Кристинсен Т. Консультирование: Теория и практика семейной психотерапии. /Дж. Браун, Т. Кристинсен. – СПб.: Питер, 2001. – 352с.
3. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? / Ю. Б. Гиппенрейтер.– М.: Мысль, 2008. – 256с.

4. Истратов О. Н. Психодиагностика: коллекция лучших тестов. / О. Н. Истратов. – Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 375с
5. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. /З. Г. Кісарчук, О. І. Єрмусевич. – К.: Главник, 2006. – 128 с.
6. Москаленко В. Д. Когда любви слишком много: Профилактика любовной зависимости. / В. Д. Москаленко. – М.: Психотерапия, 2006. – 224 с.
7. Мілютіна Катерина Психологія сім'ї: Техніки раціонально-інтуїтивної психокорекції родини. / Катерина Мілютіна. – К.: Главник, 2007. – 144 с.
8. Николс М., Шварц Р. Семейная терапия. Концепции и методы/Пер. с англ. О. Очкур, А. Шишко. / М. Николс, Р. Шварц. – М.Изд-во Эксмо, 2004. – 960 с.
9. Основи психологічного консультування (лекційний курс) /Якимчук Б.А., Якимчук І.П. Умань, 2013. – 204 с.
10. Психологические тесты для всей семьи. / Сост. С. Д. Букин. – Ростов н/Д. Феникс, 2004. – 512с.
11. Сатир В. Психотерапия семьи. / В. Сатир. – СПб.: Речь, 2000. – 184с.
12. Торохтій В. С. Методика діагностики психологічного здоров'я сім'ї / В. С. Торохтій. // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 7. – С. 35-38.
13. Харченко С.Я. Соціально-педагогічнеконсультування. /С. Я. Харченко. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. - 403 с.
14. Шнейдер Л. Б. Семейная психология: учеб. пособие для вузов. – 2-е изд-е. / Л. Б.Шнейдер. –М.: Академический проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.

Інформаційніресурси

<http://www.lib.nau.edu.ua/BooksForNAU/2010/PomitkinaLV.pdf>

<http://www.lib.nau.edu.ua/BooksForNAU/2010/PomitkinaLV.pdf>

<http://dspace.ltsu.org/jspui/bitstream/123456789/2080/1/Np5.pdf>

<http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/281/1/konsylyvania.pdf>